

ПОТЕНЦІАЛ РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

POTENTIAL OF UKRAINIAN IT MARKET: REALITIES AND PROSPECTS

У статті розглянуто потенціал й тенденції розвитку ринку інформаційних технологій України. На основі статистичних даних проведений аналіз динаміки розвитку ринку ІТ України за 2011-2015 рр. Проведено порівняння даних до попередніх років. У завершальному підсумку визначено перспективи розвитку ринку інформаційних технологій України. Запропоновано стратегічні заходи для покращення його стану і розширення потенціалу.
Ключові слова: інформаційні технології, ринок ІТ, сфера ІТ, інформаційне суспільство, іноземні інвестиції, глобалізація.

лени перспективи розвитку ринку інформаційних технологій України. Предложено стратегические меры по улучшению его состояния и расширения потенциала.

Ключевые слова: информационные технологии, рынок ИТ, сфера ИТ, информационное общество, иностранные инвестиции, глобализация.

The article discusses the potential and trends of IT market in Ukraine. Based on statistical analysis of dynamics of the IT market of Ukraine for 2011-2015 years. It was compared the data for previous years. As a final result it was defined prospects of development of information technologies' market in Ukraine. And it was proposed strategic measures to improve condition of IT market and expansion of its potential.

Key words: information technologies, IT market, IT sector, information society, foreign investments, globalization.

УДК 330.341

Ставицька А.В.

старший викладач кафедри економіки та управління національним господарством

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

В статье рассмотрены потенциал и тенденции развития рынка информационных технологий Украины. На основе статистических данных проведен анализ динамики развития рынка ИТ Украины за 2011-2015 гг. Проведено сравнение данных к предыдущим годам. В заключительном итоге опреде-

Постановка проблеми. Внаслідок розгортання глобалізаційних процесів та поширення інформатизації суспільства виникають нові інформаційні технології. Відповідно це створює нові можливості розвитку вітчизняного ринку інформаційних технологій і використання українськими підприємствами інформаційних технологій та ІТ продуктів у контексті інтеграції до глобального інформаційного суспільства, що визначає необхідність проведення аналізу сучасного потенціалу ринку ІТ України задля визначення подальших перспектив його функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження потенціалу ринку інформаційних технологій України здійснювали вітчизняні науковці: О. Бабанін, Н. Бойко, Л. Брожик, В. Гамалій, А. Грознік, Б. Дмитришин, Н. Мешко, С. Сардак, К. Сокол та інші. Базою для проведення статистичного аналізу були офіційні публікації Державної служби статистики України, офіційні річні звіти організацій та компаній. Але невирішеною частиною проблеми дослідження стану ринку ІТ України є обмежений доступ до офіційної статистики підприємств України, зокрема, за видами їх економічної діяльності, що звужує можливості більш детального надання перспектив і прогнозів.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення потенціалу ринку ІТ України на основі наявних статистичних даних, визначення проблем та розробка стратегічних пропозицій у короткостроковій перспективі для їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному суспільстві процеси глобалізації змінюють значення ресурсів в економічному житті, надаючи ознаки вартості таким джерелам, як

інформація та знання. Унаслідок глобалізаційних процесів виникають нові форми співробітництва через нові можливості передачі інформації, що є вкрай важливою передумовою успіху для країни, суспільства та окремої людини. Для України, яка бере активну участь в інтеграції до глобального інформаційного суспільства, такі процеси дозволяють розширити можливості для отримання доступу до національних та світових інформаційних ресурсів, поліпшення умов та якості життя людей.

Глобалізація є рушійною силою будь-яких процесів. Вона й охопила інформаційні технології, які розглядаються не тільки як джерело нарощування експортного потенціалу за рахунок розвитку торгівлі ними, але й як один з найважливіших засобів зміцнення конкурентоспроможності окремих підприємств, промислових галузей, економіки в цілому. Можливість економії на процедурах проведення та супроводження комерції за рахунок використання інформаційно-технологічних інструментів та засобів ІТ визначає актуальність проведення дослідження стану ІТ ринку України та використання інформаційних технологій в національній економіці.

Однією з найгостріших проблем сучасності, що потребує наукового вирішення, є подолання розриву у рівнях економічного розвитку між країнами світу через активізацію використання інформаційних технологій. Наслідком існуючого різноманіття інструментів та засобів ІТ можливим буде й економічне зростання для України, що зменшить поглиблення асиметрії розвитку її регіонів, зменшить незбалансованість механізмів світової економіки, що ґрунтуються на використанні чинників інноваційно-інформаційного розвитку. Також активізація

використання ІТ в Україні поступово забезпечить зменшення відмінностей у рівнях економічного розвитку окремих секторів та галузей національної економіки.

В Україні на законодавчому рівні ще в 1998 році прийнято Національну програму інформатизації [3]. Дана Програма визначає загальні засади формування комплексу взаємопов'язаних окремих завдань (проектів) інформатизації, спрямованих на реалізацію державної політики та пріоритетних напрямів створення сучасної інформаційної інфраструктури України за рахунок концентрації та раціонального використання фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого і науково-технічного потенціалу держави, а також координації діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності і громадян у сфері інформатизації. Оскільки дана Програма затверджена Законом, то в ній визначаються та розмежовуються такі поняття, як інформаційна послуга, інформаційна технологія, інформаційний продукт та інформаційний ресурс. Отже, за Законом [3] інформаційна технологія – цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування.

Важливою складовою формування сучасного інформаційного суспільства в Україні в умовах глобалізації є використання можливостей сучасних інформаційних технологій для створення потужної бази знань задля вироблення товарів та надання послуг, сприяючи сталому й ефективному економічному розвитку країни. Оскільки для національної економіки важливим суб'єктом є підприємство, тому охарактеризуємо їх позицію та стан використання інформаційних технологій у динаміці за даними 2011-2015 рр. (див. табл. 1).

За даними табл. 1 спостерігаємо нестабільну динаміку використання інформаційних технологій на підприємствах України. Враховуючи, що лише

1/5 частина підприємств України взяло участь в обстеженні (це офіційна статистика), оскільки більшість підприємств України використовують неліцензовані інформаційні продукти та піратські ІТ сервіси, то показник використання ІТ в Україні є значно більшим. У досліджуваній динаміці відбулося зниження рівня використання комп'ютерів на підприємствах України у порівнянні з початком періоду дослідження на 18%. Така тенденція характеризується залежністю даної сфери ІТ від загальної економічної ситуації та кризових явищ. За досліджуваними показниками спостерігаємо зростання кількості підприємств, які здійснювали електронний обмін даними, майже на 40%.

За даними Державної служби статистики України [5], у 2015 році із загальної кількості підприємств, які використовували комп'ютери, 61,8% – користувались локальною комп'ютерною мережею, а розширену внутрішню комп'ютерну мережу мало майже кожне сьоме підприємство. Кожне п'яте підприємство, яке використовувало комп'ютери, мало функціонуючу домашню сторінку у внутрішній комп'ютерній мережі.

Більшість підприємств України (94%), які мали доступ до Інтернет, використовували його для отримання банківських та фінансових послуг; для отримання інформації (56% підприємств); виконання адміністративних процедур (декларування, реєстрації, запиту на отримання дозволу (52,5% підприємств). Також 45% підприємств, які мали доступ до Інтернет, вели домашню сторінку або мали веб-сайт; 63% підприємств, які на веб-сайті розміщували каталоги продукції або прейскуранти, здійснювали діяльність у торгівлі та переробній промисловості. Майже кожне п'яте підприємство, використовуючи можливості веб-сайту, здійснювало платежі он-лайн та розміщувало оголошення відкритих вакансій або забезпечувало можливість подач заяв на заміщення вакантних посад у режимі он-лайн. Підприємства, які використовували у своїй роботі комп'ютери, активно здійснювали автоматизований обмін даними, а саме: надсилали замовлення постачальникам, отримували та відправляли електронні рахунки-

Таблиця 1

Стан використання інформаційних технологій на підприємствах України за 2011-2015 рр.¹

Характерна ознака	2011	2012	2013 ²	2014	2015
Загальна кількість підприємств України	375695	364935	393327	341001	343440
Кількість підприємств, які використовували комп'ютери, од.	50846	44648	-	41165	41597
Кількість підприємств, які мали доступ до мережі Інтернет, од.	43847	42464	-	40111	40747
Кількість підприємств, які здійснювали електронний обмін даними, од.	26269	28936	-	34582	36467

Джерело: складено автором за даними [5]

¹ У 2013 році спостереження з використання ІТ не проводилися.

² В обстеженні взяло участь приблизно 20% підприємств України.

фактури, замовлення від клієнтів, інформацію про продукцію й транспортну документацію тощо.

Структура використання інформаційних технологій українськими підприємствами в показнику питомої ваги нерівнозначна та має наступний вигляд (див. рис. 1). Загальна інформація за даними рис. 1 дозволяє оцінити рівень використання інформаційних технологій на підприємствах України за видами їх економічної діяльності. Отже, у 2015 році найвищий рівень використання ІТ показали підприємства переробної промисловості та оптової й роздрібною торгівлі (по 24% таких підприємств), лише 10% підприємств сфери будівництва використовують ІТ у своїй діяльності. На рівні 5-8% у загальній питомій вазі структури використовують інформаційні технології підприємства наступних видів економічної діяльності: транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; професійна, наукова та технічна діяльність; діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; операції з нерухомим майном; інформація та телекомунікація (останній вид лише 4,6%).

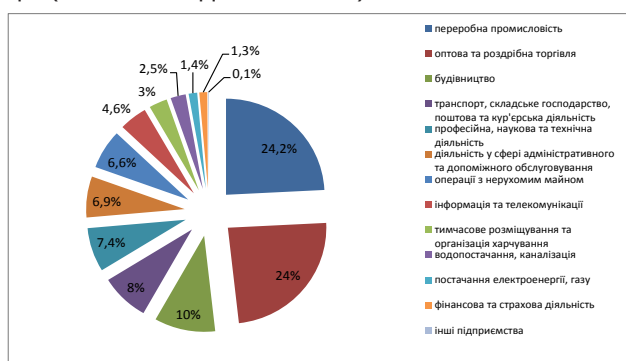

Рис. 1. Узагальнена структура використання інформаційних технологій за видами підприємств України у 2015 році

Джерело: розраховано і складено автором за даними [5]

На рівні 1-3% загального обсягу використовували інформаційні технології підприємства сфер тимчасового розміщування та організації харчування; водопостачання, каналізації; постачання електроенергії та газу; фінансової та страхової діяльності. Щодо останніх підприємств, можна зазначити, що такий низький відсоток участі характеризується саме неактивним представленням таких підприємств у ході анкетування та спостереження для формування даних й загальної статистики.

За даними звіту IDC PC Tracker компанії IDC [6] 2015 рік для ринку ІТ в Україні був не найсприятливішим і характеризувався ринком «відкладеного попиту». Обсяг українського ринку ІТ у 2015 році скоротився на 42%. Найменше падіння, близько 28%, було у напрямі ІТ-послуг. Більше останніх скоротилися обсяги продажів обладнання. За підсумками 2014 року ринок ІТ просів на 45% – до

1,6 млрд. дол. США, порівняно з 2,9 млрд. дол. у 2013 році. У цілому за 2015 рік ринок ПК скоротився на 40% порівняно з 2014 роком.

У 2015 році в Україні було зафіксовано 6075,4 тис. абонентів мережі інтернет [5]. Згідно з дослідженням Ukraine Digital News та фонду AVentures Capital, загальна кількість програмістів на українському ІТ-ринку становить 90 тис. осіб. Також в Україні спостерігається дефіцит кадрів у сфері інформаційних технологій, що в 2015 році склав 170 тис. осіб. На початок 2014 року кількість ІТ-фахівців в Україні становила близько 250 тис. осіб, 40 тис. з них – сертифіковані фахівці, що створюють конкурентоспроможну експортно-орієнтовану продукцію. При цьому щорічний приріст кадрів в ІТ-сфері становить 15,5 тис. осіб, і він не в змозі забезпечити потреби ринку [6].

У світовій економіці спостерігаються процеси комерціалізації інформаційних технологій. Саме тому за рахунок активної участі в цьому процесі транснаціональних корпорацій відбулася їх переорієнтація на ринкову кон'юнктуру. Сьогодні більше 80% ринку інформаційних технологій контролюють транснаціональні корпорації, які щорічно здійснюють інвестування у виробництво нової високотехнологічної продукції, виділяють значні кошти на розробку глобальних маркетингових стратегій і освоєння нових ринків ІТ засобом.

Як вже зазначалося, транснаціональні корпорації відіграють важливу роль у процесі глобалізації світової економіки, будучи її головним носієм та інструментом. Без транснаціональних корпорацій глобалізація була б неможлива, як і неможливий розвиток світового та національного ринків ІТ [4, с. 43].

За даними сайту «Інтернет-бізнес в Україні» [7], в Україні існують шість великих транснаціональних ІТ-компаній, які відомі у всьому світі та мають по різних країнах свої представництва та філії:

1) це велика ІТ компанія Paymentwall, що заснована в 2010 році, щорічний обіг складає 50 млн. дол. США. Послугами даної компанії користуються більшість відомих ТНК світу. Офіси компанії знаходяться у 10 країнах світу;

2) також не менш відомою є українська ІТ компанія Grammarly, яка налічує більше 7 млн. користувачів, 4,1 млн. підписантів у Facebook і контракти з 550 провідними світовими університетами;

3) компанія Terrasoft в першу чергу відома як виробник систем класу CRM і Service Desk. Спочатку Terrasoft CRM була розрахована на роботу в середніх і малих компаніях, проте з часом компанія зосередилася на створенні систем для великих корпорацій;

4) InvisibleCRM називають найбільшою продуктовою компанією України. Компанія займається розробкою технологій як продукту, ліцензує їх і продає світовим вендорам Microsoft та Oracle.

Оціночний обіг компанії за 2012 рік склав більше 30 млн. грн.;

5) ІТ компанія – фотобанк DepositPhotos, який приносить щорічний дохід 6 млн. дол. США. Depositphotos – це міжнародний фотобанк, який є посередником між авторами зображень і їх покупцями. На сьогодні сервіс пропонує більше 25 мільйонів фотографій, векторних зображень та відеороликів за ліцензією royalty-free. Компанія надає послуги клієнтам з усього світу, надаючи їм підтримку на 14 мовах;

6) ІТ компанія Jooble, яка з'явилася в 2006 році, свого роду Google для пошуку роботи. Завдання ресурсу – агрегувати пропозиції про вакансії з сайтів з працевлаштування, дощок оголошень, сайтів компаній і надавати користувачеві до них доступ через єдиний інтерфейс.

Враховуючи відповідні тенденції, український ІТ-сектор та ІТ ринок характеризуються переважно позицією постачальника на експорт не повного фінального продукту, а лише його елементів, тобто своєрідної «сировини». Також великою проблемою ринку інформаційних технологій України є незначна підтримка його з боку держави. Хоча у більшості країн світу уряд підтримує ІТ-сферу, щоб надати додатковий поштовх розвитку галузі та зробити її привабливою для потенційних клієнтів та інвесторів через пільги та соціальні податки. Введені у 2014-2015 рр. обмеження виведення прибутку від інвестиційної діяльності з України є також несприятливим фактором впливу на ринок ІТ України.

За даними рейтингу Doing Business-2016 станом на червень 2016 року, підготовленого Світовим банком і Міжнародною фінансовою корпорацією, Україна на 13 позицій покращила своє місце у рейтингу у 2015 році в порівнянні з 2014 роком, посівши 83 місце серед 189 країн світу, та вже у червні 2016 року посіла 81 позицію [8]. (див. табл. 2).

Таблиця 2

Показники рейтингу Doing Business-2016 за легкістю ведення бізнесу в Україні

Показник	Місце у рейтингу
Створення підприємств	24
Захист прав інвесторів	101
Забезпечення виконання контрактів	93
Отримання кредитів	19
Сплата податків	83
Реєстрація власності	62
Отримання дозволів на будівництво	137
Міжнародна торгівля	110
Рейтинг легкості ведення бізнесу	81

Джерело: складено автором за даними [8]

Оскільки в Україні загальний показник легкості ведення бізнесу має 81 позицію, то і, як наслідком, впровадження іноземних інформаційних технологій є складним процесом і не завжди привабливим для іноземних партнерів. Ураховуючи індекс захисту інвесторів в Україні, що становить 5,7 бала з 10 можливих, за дослідженням та даними рейтингу Doing Business-2016 [8], це також яскраво свідчить про рівень невпевненості іноземних інвесторів в економіці країни, що негативно впливає на ринок ІТ України. Такі рейтингові показники позиціонують Україну на низьких рівнях у рейтингу при наявному величезному економічному потенціалі.

Для економіки України ринок інформаційних технологій є дуже важливим і тому потребує допомоги з боку іноземного інвестора. Але статистичні дані навпаки свідчать про наявність перешкод для інвестицій в ІТ-сферу України. За даними Державної служби статистики України [9], у 2015 році у сфері інформації та телекомунікацій було акумульовано 2308,7 млн. дол. США іноземних інвестицій (5,3% до загального підсумку структури іноземного інвестування за видами економічної діяльності в Україні). У 2014 році цей показник склав 1802,7 млн. дол. США (3,9% до загального підсумку структури іноземного інвестування за видами економічної діяльності в Україні).

Першою українською компанією, яка досягла значних успіхів у залученні іноземних інвестицій стала мережа МКС. У січні 2007 року МКС завершила перший етап залучення інвестицій шляхом приватного розміщення акцій серед іноземних інвесторів [10, с. 12]

Хоча за економічними спостереженнями [2, с. 81], в Україні високий рівень готовності суспільства до використання інформаційних технологій (34 місце) і досить висока кваліфікація населення (37 місце). Водночас зазначено і ряд проблем, які перешкоджають поширенню в Україні інформаційних технологій і залученню іноземних інвестицій в ІТ сферу, а саме:

- низький рівень використання інформаційних технологій населенням (75 місце);
- несприятливе середовище для розвитку ІТ-інфраструктури (74 місце);
- несприятливе політичне та регуляторне середовище (130 місце);
- несприятливе ринкове та інноваційне середовище (84 місце);
- низькі рівні готовності до використання інформаційних технологій з боку бізнесу (93 місце) та органів влади (129 місце);
- слабкий вплив інформаційних технологій на економічну (79 місце) і соціальну сферу (102 місце).

Професором Н.П. Мешко [11, с. 74-75] при розробленні прогнозу обсягу ринку ІТ України за допо-

могою лінії тренда зазначено, що в перспективі на розвиток ринку інформаційних технологій впливатимуть наявність великої кількості факторів та висока невизначеність політичної та економічної ситуації в країні. Крім того, виявлено фактори, що можуть потенційно впливати на ринок ІТ, і за допомогою кореляційно-регресійного аналізу визначено ступінь їх впливу на ринок ІТ. З коефіцієнтів кореляції та детермінації можна побачити, що суттєвий вплив мають такі фактори, як прямі іноземні інвестиції, експорт послуг, ВВП та середня заробітна плата [11, с. 75].

Отже, в короткостроковій перспективі на подальший розвиток ринку ІТ України впливатимуть як макроекономічні показники, так і внутрішній стан розвитку національної економіки. Тому першочерговим завданням у контексті національної стратегії розвитку сфери ІТ в Україні та розширення можливостей ринку ІТ повинні стати:

1) активізація відносин з іноземними партнерами в контексті інвестиційного та інформаційного співробітництва;

2) більш вагома підтримка ринку ІТ з боку держави, зокрема уряду, за рахунок введення соціальних та податкових пільг українським ІТ компаніям та користувачам ІТ послуг;

3) розширення пропозиції ІТ продуктів та послуг для підприємств України та зменшення їх вартості.

Також враховуючи відповідні тенденції, в майбутній перспективі першочергово Україні потрібно забезпечити захист прав інтелектуальної власності задля розширення вшир та вглибину ринку інформаційних технологій. У законодавчій ініціативі досягнуто позитивні тенденції – прийнято проект Закону України «Про доступ до інфраструктури об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики для розвитку телекомунікаційних мереж» [12], за яким визначаються повноваження державних органів, у тому числі стосовно розробки та затвердження методик визначення плати за доступ до відповідної інфраструктури, правил/порядків щодо доступу до відповідної інфраструктури, вимоги до розташування технічних засобів, відповідно до імперативів розвитку світового ринку ІТ [13].

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, у дослідженні виявлено, що ринок інформаційних технологій України перебуває у стані активного становлення і знаходиться під впливом багатьох факторів. Також проаналізовано стан, основні показники та динаміку розвитку ринку ІТ України; систематизовано провідні ІТ компанії України. Також було виявлено можливі перспективи розвитку ІТ сфери в Україні та запропоновано перспективні заходи розвитку для прискорення й розширення можливостей ринку інформаційних технологій України в короткостроковій перспективі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бабанін О. С. Статистика розвитку ІТ-ринку в США, Україні й світі / О. С. Бабанін // Статистика України. – 2013. – № 1. – С. 22–27.

2. Сокол К.М. Світовий ринок інформаційних технологій в контексті глобалізації світової економіки // Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. – 2015. – Випуск 3. – С. 78–83.

3. Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 № 74/98-ВР (із змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>. – Заголовок з екрана.

4. Брожик Л.Л. Проблема інтеграції до світового інформаційного простору як складова національної політики / Л.Л. Брожик // Економічний часопис-XXI. – 2010. – № 3–4. – С. 42–46.

5. Ukrstat.org – публікація документів Державної Служби Статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publinform_u.htm. – Заголовок з екрана.

6. Звіт IDC PC Tracker компанії IDC за 2015 рік «IDC: український ринок ПК уповільнив падіння» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://idcukraine.com/ru/about-idc/press-center/63157-press-release>. – Заголовок з екрана.

7. Ворона Т. 6 всесвітньо відомих ІТ-компаній, створених в Україні. Сайт «Інтернет-бізнес в Україні». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ain.ua/545000>. – Заголовок з екрана.

8. Офіційний сайт Звітів: Рейтинг Doing Business-2016 станом на червень 2016 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://doingbusiness.org/data>. – Заголовок з екрана.

9. Експрес-випуск «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у 2015 році» від 17.02.2016 № 59/0/03.5вн-16 / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

10. Гамалій В.Ф., Дмитришин Б.В. Вітчизняний ринок ІТ-технологій як об'єкт іноземного інвестування / Збірники наукових праць КНТУ Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. Випуск 12. Частина 2. – 2007. – С. 11–15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dSPACE.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/2307>. – Заголовок з екрана.

11. Мешко Н.П., Костюченко М.К. Перспективи розвитку сфери ІТ як провідної інноваційної галузі України // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Менеджмент інновацій». – 2015. Випуск 4. – С. 71–77.

12. Проект Закону України «Про доступ до інфраструктури об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики для розвитку телекомунікаційних мереж» / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

13. Сардак С. Е. Дослідження структури і тенденцій розвитку світового ринку інформаційних технологій // С. Е. Сардак, А. В. Ставицька // Технологический аудит и резервы производства. – 2015. – № 4/5. – С. 96 – 100.